

मेलम्ची खानेपानी विकास समिति
मेलम्ची खानेपानी आयोजना सम्बन्धि विवरण
(मिति २०७० चैत्र मसान्त)

१. काठमाण्डौ उपत्यकामा लामो समय देखि खानेपानीको अभाव रहदै आएको छ । यस समस्याको समाधान गर्ने क्रममा विभिन्न समयमा सरकारबाट अल्पकालिन एवं दीर्घकालिन महत्वका आयोजना एवं कार्यक्रमहरु संचालन हुँदै आएका छन् । काठमाण्डौ उपत्यकाभित्र पानीका श्रोतको अभाव भएकोले अल्पकालिन कार्यक्रमबाट मात्र बहदो जनसंख्याको माग बमोजिम सेवा बिस्तार र सुधार गर्न नसकिने देखिएपछि दीर्घकालिन समाधानका लागि छनौट गरिएका कार्यक्रमहरु मध्ये सम्भाव्यता अध्ययनको आधारमा सबैभन्दा उपयुक्त विकल्प मेलम्ची नदीको पानी काठमाण्डौमा ल्याउने लक्ष्य सहित २०५३ मा मेलम्ची खानेपानी लिमिटेड स्थापना गरियो । कम्पनी स्थापना गरी सोही कम्पनीको तर्फबाट आम उपभोक्ता परिचालन गरी आयोजना निर्माण गर्ने गरी मेलम्ची खानेपानी कम्पनी स्थापना गरिएको भए पनि यस कम्पनीबाट आयोजनाका कार्य सुचारु गर्न कठिनाई पर्ने देखिएपछि २०५५ सालमा विकास समिति ऐन २०३४ बमोजिम मेलम्ची खानेपानी विकास समिति गठन गरियो । हाल मेलम्ची खानेपानी आयोजना सम्बन्धि सबै कार्यहरु यसै समितिबाट संचालन भइरहेका छन् ।
२. मेलम्ची नदीबाट प्रतिदिन १७ करोड लिटर पानी काठमाण्डौ उपत्यकामा ल्याउन मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको विस्तृत अध्ययनका क्रममा काठमाण्डौ उपत्यकाभित्र भविष्यमा जनसंख्या वृद्धिको कारण थप पानी आवश्यक पर्ने अवस्था देखिएपछि मेलम्ची उपत्यकामा रहेका २ वटा श्रोतहरु (लार्के खोला र याङ्गी खोला) बाट ३४ करोड लिटर पानी थप गर्ने गरी आयोजनाको डिजाइन तयार गरिएको छ । आयोजनाको प्रथम चरणमा मेलम्ची नदीको रिबर्मा देखि सुन्दरीजलसम्मको करिब २६ किलोमिटर लामो सुरुङ्ग मार्फत मेलम्ची नदीको पानी काठमाण्डौ उपत्यकामा ल्याउने लक्ष्य सहित विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार गरी आयोजना संचालनमा ल्याइएको छ ।
३. आयोजना संचालनका लागि वित्तीय श्रोत व्यवस्थापनका क्रममा विभिन्न दातृ संस्थाहरुको सहयोगमा सन् २००० को वास्तविक मूल्यमा छयालिस करोड चालिस लाख अमेरिकी डलर लागतको आयोजना स्वीकृत गरी संचालनको प्रकृया शुरु गरियो ।

नेपाल सरकार	११ करोड ८० लाख अमेरिकी डलर
दातृ संस्था	३४ करोड ६० लाख अमेरिकी डलर

४. नेपाल सरकारबाट काठमाण्डौ उपत्यकाको खानेपानी सेवा व्यवस्थापन सम्बन्धी सुधार तथा आयोजनाको ऋणसंग जोडिएका अन्य प्रतिबद्धताहरु पुरा हुन लामो समय लागेको हुँदा सन् २००० को डिसेम्बर महिनामा एसियाली विकास बैंकसंग ऋण संभौता भई शुरु गरिएको यो महत्वपूर्ण आयोजना सम्बन्धी कार्यहरु, खास गरी २००७ डिसेम्बरमा आयोजनाको महत्वपूर्ण संरचना सुरुङ्ग निर्माण कार्य, शुरु नहुँदै ऋण संभौताको अवधि समाप्त भयो । यस पश्चात सन् २००८ को शुरुमा नेपाल सरकार तथा एसियाली विकास बैंकबीच आयोजनालाई पुनर्संरचना गरी संचालन गर्न सहमती भयो । यस बमोजिम आयोजनालाई २ भागमा बाँडी सन् २०१३ भित्र सम्पन्न गर्ने लक्ष्य सहित आयोजनाको निर्माण कार्य शुरु गरियो । पुनर्संरचना बमोजिम आयोजना कार्यलाई निम्न २ भागमा बाँडिएको थियो ।

क) मेलम्ची खानेपानी आयोजना (उप-आयोजना १)

- अ) जग्गा उपलब्धि सहित पूर्वाधार विकास सम्बन्धि कार्यक्रम (Land Acquisition & Infrastructure Development Program)
आ) सामाजिक उत्थान कार्यक्रम (Social Uplift program)

- इ) वातावरणिय व्यवस्थापन कार्यक्रम (Environmental Management Program)
- ई) पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माण (Water Treatment Plant)
- उ) मेलम्ची पथान्तरण आयोजना (Melamchi Water Diversion Scheme)

जग्गा उपलब्धि लगायत पूनः संरचना पश्चात मेलम्ची खानेपानी आयोजना (उप आयोजना-१) को कूल लागत २४ करोड ९४ लाख अमेरिकी डलर कायम हुन आएको छ ।

ख) काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना (उप आयोजना - २)

- पानी वितरण प्रणाली सुधार तथा विस्तार
- थोक पानी वितरण प्रणाली विकास
- फोहरपानी व्यवस्थापन कार्यक्रम
- सेवा प्रदायक क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम
- पूर्वाधार विकास सम्बन्धि कार्यक्रम

काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी तथा सरसफाई आयोजना (उप आयोजना - २) को कूल लागत अनुमान ६ करोड ७२ लाख अमेरिकी डलर रहेको छ ।

मेलम्ची खानेपानी आयोजना, उप आयोजना - १ अन्तर्गतका मुख्य मुख्य कार्यहरू

सि. नं.	आयोजनाको मुख्य कार्यहरू	परिमाण	कैफियत
१	सुरुङ्ग हेडवर्क्स निर्माण	२७.५ कि.मी.	आ.ब. २०६९/७० सम्ममा ६.५ कि.मी. सुरुङ्ग खन्ने कार्य सम्पन्न । हाल नयाँ निर्माण व्यवसायीबाट पुनः कार्य शुरु भइसकेको ।
२	मुख्य प्रवेश मार्ग/प्रवेश सडक निर्माण/सुधार	६६ कि.मी.	सम्पन्न
३	क्याम्प साईट भवन निर्माण	२१ गोटा	सम्पन्न
४	पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माण	१ गोटा	ठेक्का सम्झौता सम्पन्न भई निर्माण व्यवसायी परिचालन ।
५	जग्गाको मुआब्जा तथा क्षतिपूर्ति वितरण	जग्गाको मुआब्जा तथा क्षतिपूर्ति वापत लगभग ९० करोड रुपैया वितरण भइसकेको ।	सारभूत रुपमा सम्पन्न भएको । छुटफुट केहिलाई निरन्तरता दिइरहेको ।
६	सामाजिक उत्थान कार्यक्रम	सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको मेलम्ची उपत्यकाका १४ गा.वि.स., काभ्रेपलान्चोक जिल्ला मण्डन उपत्यकाका ५ गा.वि.स.मा सामाजिक उत्थानका कार्यक्रम संचालन । - हेल्मो उत्थान कार्यक्रम संचालन ।	संचालनमा रहेको

		- याङ्गी लार्के प्रभावित विभिन्न १० गा.वि.स.मा सा.उ.का. संचालन । - इन्द्रावति वायाँ किनारका ६ गा.वि.स.मा चालु आ.ब. देखि सा.उ.का. संचालन हुन गैरहेको ।	
--	--	--	--

आयोजनाको कूल लागत रु. हजारमा :

आयोजनाको कूल लागत २४९.४० मिलियन अमेरिकी डलर रहेकोमा सुरुङ्ग निर्माण कार्यको लागि पूनः ठेक्का पट्टा गर्दा लागत बृद्धि हुन गएको छ । बृद्धि भएको लागत व्यवस्थापनको लागि नेपाल सरकारबाट १३.०८ मिलियन र ए.डि.वि.बाट २५ मिलियन अमेरिकी डलर ब्यहार्ने गरी ऋण सम्भौता सम्पन्न भएको । यसरी कूल लागत जम्मा २८७.४ मिलियन अमेरिकी डलर रहन गएको छ ।

(५) सुरुङ्ग निर्माण सम्बन्धी विवरण एवं लक्ष्य अनुसार काम हुन नसक्नुका कारणहरू

१९ फरवरी २००८ मा China Railway 15 Bureau Group Corporation and CMIIC JV (CRCC) संग भएको संभौता अनुसार २ सेप्टेम्बर २०१३ भित्र सुरुङ्ग निर्माण कार्य सम्पन्न हुनुपर्ने कार्यक्रम रहेको थियो । तर निर्माण व्यवसायीले गरेको कबोल अनुसार आवश्यक मानव संसाधन, उपकरण तथा निर्माण सामाग्रीको व्यवस्थापनमा संभौताका शर्तहरूको पालना नगरेको तथा कार्य प्रगति समेत संतोषजनक हुन नसकेको हुँदा निजलाई पटक पटक सुधारका लागि सूचना गर्दा समेत यी विषयमा पर्याप्त ध्यान दिएको पाईएन । यसैबीच १२ सेप्टेम्बर २०१२ मा निर्माण व्यवसायीले यस समिति लगायत परामर्शदातृसंस्थालाई विभिन्न गलत आरोपहरू लगाएर एकतर्फी रुपमा ठेक्का तोड्ने सूचना जारी गरेको हुनाले निजको यस प्रकारको व्यवहारले तोकिएको समयमा सुरुङ्ग निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न नसकिने अवस्था सृजना भयो ।

२५ सेप्टेम्बर २०१२ मा साबिक निर्माण व्यवसायीसंगको ठेक्का सम्भौता तोडिएपछि छोटो प्रकृया अवलम्बन गरी नयाँ निर्माण व्यवसायीबाट बाँकी रहेका कार्य गराउन आवश्यक देखिएकोले एसियाली विकास बैंकसंगको नियमित समन्वयमा नयाँ निर्माण व्यवसायी छनौट गर्ने प्रकृया शुरु गरियो ।

यसै सिलसिलामा हेडवर्क्स तथा सुरुङ्ग निर्माण कार्यको लागि 1 Dec. 2012 मा One Stage-Two Envelope प्रक्रिया अवलम्बन गरी अन्तराष्ट्रियस्तरको बोलपत्र आह्वानको सूचना प्रकाशन गरिएको । तत् पश्चात खरिद प्रक्रियाको विभिन्न चरण सम्पन्न गरी हेडवर्क्स तथा सुरुङ्ग निर्माण कार्यको लागि निर्माण व्यवसायी Co-operative Muratori e Cementisti - CMC di Ravenna, Italy संग मिति २०७०/३/३१ मा MDS/DT/02 ठेक्का सम्भौता सम्पन्न भएको ।

1 October 2013 मा निज निर्माण व्यवसायीलाई Notice to Commence जारी गरिएको । उक्त कार्यको लागि समयवाधि १०९५ दिन रहेको छ भने कूल सम्भौता रकम रु. ७,७२३,४७१,३४२ (भ्याट बाहेक) रहेको छ ।

काठमाण्डौ उपत्यकावासीको लामो समय देखिको खानेपानीको समस्यालाई ध्यानमा राखि निर्माण व्यवसायीबाट द्रुत गतिमा निर्माण कार्य सम्पन्न गराउन तोकिएको समयभन्दा अगावै उक्त कार्य सम्पन्न गरेमा प्रतिदिन सम्भौता रकमको ०.०५% का दरले अधिकतम ९% सम्म बोनसको प्रावधान रहेको छ ।

यसबाट निर्माण व्यवसायी उत्साही भई तोकिएको समय भन्दा अगावै कार्य सम्पन्न गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ ।

हालसम्म निर्माण व्यवसायीले गरेका कार्यहरू :

- बाहुनेपाटी एवं सुन्दरीजल क्याम्प सुविधा सुधार कार्य सम्पन्न ।
- पहुँच मार्गहरूको सुधार कार्य लगभग ८०% सम्पन्न ।
- हेडवर्क्सको लागि ट्रयाक खोल्ने कार्य सम्पन्न भएको ।
- सुरुङ्ग पनर्माण कार्याका लागि आवश्यक उपकरणहरू आयातको प्रकृत्यामा रहेको ।
- १ जनवरी २०१४ मा सुन्दरीजलबाट सुरुङ्ग निर्माण कार्य पुनः शुरु भएको र २०७० चैत्र मसान्त सम्म ११४ मीटर खनिएको ।
- त्यसैगरी ग्याल्युम अडिटबाट सुरुङ्ग निर्माण कार्य शुरु भएको ।
- सिन्धु एवं अम्बाथान अडिटबाट आगामी केहि दिनमा सुरुङ्ग निर्माण कार्य शुरु हुने ।

२०७० चैत्र मसान्त सम्ममा सुरुङ्ग निर्माणको स्थिति निम्न बमोजिम रहेको छ ।

सुरुङ्गको जम्मा लम्वाई	२७.५८	कि.मि
गत आ.व. सम्म निर्माण भएको लम्वाई	६.५१	कि.मि
चालु आ.व. मा निर्माण भएको लम्वाई	०.०६	कि.मि
हालसम्म निर्माण भएको जम्मा सुरुङ्गको लम्वाई	६.५७	कि.मि
निर्माण हुन बाँकि सुरुङ्गको लम्वाई	२१.०१	कि.मि

(६) पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माण

सुन्दरीजलमा निर्माण हुने पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माणको लागि २०६९ श्रावणबाट नयाँ खरिद प्रक्रिया शुरु गरी 21 June 2013 (२०७०/३/७) मा निर्माण व्यवसायी M/S VA TECH WABAG Limited-Pratibha Industries Limited को बोलपत्र स्वीकृत गरी मिति २०७०/३/२६ मा निजसंग ठेक्का सम्झौता गरिएको छ ।

1 January 2014 मा निज निर्माण व्यवसायीलाई Notice to Commence जारी गरिएको । उक्त कार्यको लागि समयवधि ८१० दिन रहेको छ भने कूल सम्झौता रकम रु. ४,२०४,६४१,९०८ (भ्याट बाहेक) रहेको छ ।

निर्माण व्यवसायीबाट हालसम्म Topographical Survey, Soil Investigation र Temporary Site Facilities को Lay out कार्य सम्पन्न भइसकेको । हाल पानी प्रशोधन केन्द्र निर्माणका कार्य सुचारु रूपमा चलिरहेको ।

(७) सामाजिक उत्थान कार्य

आयोजना निर्माण क्रममा मेलम्ची उपत्यकावासीहरूको सामाजिक तथा आर्थिक जीवनमा पर्न सक्ने प्रत्यक्ष एवं अप्रत्यक्ष रूपमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावलाई कम गर्न, उनीहरूको जीवनस्तर दीर्घकालिन

रूपमा माथि उकास्न र आयोजनाबाट प्राप्त हुने फाईदाहरु स्थानीयबासीका हिस्सा निश्चित गराउने उदेश्यले सामाजिक उत्थान कार्यक्रम (साउका) संचालन भैरहेको छ । यस आयोजनाबाट प्रभावित सिन्धुपाल्चोकका १४ वटा गाविसहरुमा (मेलम्ची, दुवाचौर, बाँसवारी, तालामाराङ्ग, फटकशिला, हेलम्बु, इचोक, महाकाल, किउल, पाल्चोक, भोटेचौर, थकनी, सिन्धुकोट र हैबुङ्ग) साउका अन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य, ग्रामिण विद्युतिकरण आयआर्जन तथा सामुदायिक विकास कार्यक्रम लगायत पाँचवटा महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरु समावेश गरी संचालनमा रहेका छन् ।

यी कार्यक्रमहरु नेपाल सरकारको संस्था दर्ता ऐन २०३४ बमोजिम जिल्ला प्रशासन कार्यालय सिन्धुपाल्चोक चौतारामा २०६६ फागुन १२ मा दर्ता भएको ह्योल्मो सिन्धु मेलम्ची उपत्यका सामाजिक उत्थान कार्यक्रम संचालन समिति (ह्योसिमेस) बाट संचालन हुँदै आएको छन् । साथै काभ्रे जिल्लाको मण्डन उपत्यकाका ५ गा.वि.स. मा सामाजिक उत्थानको कार्यक्रम संचालनमा रहिरहेको छ । त्यसैगरी मुहान क्षेत्रको लागि हेल्मो उत्थान कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ भने याङ्गी लार्के प्रभावित क्षेत्रको विभिन्न १० गा.वि.स. मा सामाजिक उत्थान कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ र इन्द्रावति पूर्वका बायाँ किनारमा अवस्थित विभिन्न ६ गा.वि.स.मा चालु आ.ब. देखि सामाजिक उत्थान कार्यक्रम संचालन गर्ने कार्यक्रम रहेको छ ।

(८) **वातावरण व्यवस्थापन कार्यक्रम (Environment Management Plan)**

आयोजना संचालनको क्रममा यस आयोजनाबाट स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावहरुलाई न्यूनीकरण गरी आयोजनालाई वातावरण मैत्री बनाउने उदेश्यबाट आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी कार्यसंचालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । कार्यक्रम संचालनबाट वातावरण संरक्षण ऐन २०६३ र नियमावली २०६४ ले गरेको व्यवस्था अनुसारका स्थानीय वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको मुल्याङ्कन गरी पहिचान गरिएका नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण एवं निराकरणका लागि आवश्यक कार्यक्रम पहिचान गरी संचालन गरिएका छन् । विशेषज्ञ टोलीको परामर्शमा स्थानीय जनताको सहभागितामा यी कार्यक्रम संचालनमा रहेका छन् ।